

Γιώργος Καρδαράς

*Η εξέγερση των Σλάβων υπό τον Σάμο εναντίον των Αβάρων
και το ζήτημα του γεωγραφικού προσδιορισμού
της ηγεμονίας του*

ΛΕΥΚΗ

Για το έτος 623/24 αναφέρεται σε δυτικές πηγές μία εξέγερση δυτικοσλαβικών φύλων εναντίον των Αβάρων που υποκινήθηκε από κάποιον Σάμο και η οποία αποτέλεσε την πρώτη διασπαστική κίνηση στο αβαρικό χαγανάτο μετά την εγκατάσταση και κυριαρχία των Αβάρων στην ανατολική Κεντρική Ευρώπη το 568¹. Οι πληροφορίες που διαθέτουμε για την καταγωγή και την δράση του Σάμο προέρχονται κυρίως από το Δ' βιβλίο του *Χρονικού* του Φρεδεγάριου² (περ. 660) καθώς και από δύο μεταγενέστερα έργα, τα *Gesta Dagoberti I. regis Francorum*³ (περ. 835) και την *Conversio Bagoariorum et Carantanor-*

1. Ο Φρεδεγάριος χρονολογεί την εξέγερση στο 40ό έτος της βασιλείας του Λοθαρίου Β' (584-629). Βλ. *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii libri quattuor*, εκδ. A. Kusternig [Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters 4a], Darmstadt 1982, IV, 48, σ. 206-208 (στο εξής: Fredegarius, *Chronica*): «Anno 40. regni Chlothariae homo nomen Samo natione Francos de pago Senonago plures secum negutiantes adcivit, exercendum negucium in Sclavos coinomento Winedos perrexit. Sclavi iam contra Avaris coinomento Chunis et regem eorum gagano ceperant revellare». L. Waldmüller, *Die ersten Begegnungen der Slawen mit dem Christentum und den christlichen Völkern vom 6. bis 8. Jahrhundert. Die Slawen zwischen Byzanz und Abendland*, Άμστερνταμ 1976, σ. 291 (στο εξής: Waldmüller, *Begegnungen*). Η χρονολόγηση του Φρεδεγάριου έχει αμφισβητηθεί και ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ορθότερη κάποια μεταγενέστερη, γύρω στο 626 ή μετέπειτα. Βλ. σχετικά, W. Pohl, *Die Awaren. Ein Steppenvolk in Mitteleuropa, 567-822 n. Chr.*, Μόναχο 1988, σ. 257 (στο εξής: Pohl, *Awaren*). W. Fritze, *Untersuchungen zur frühslawischen und frühfränkischen Geschichte bis ins 7. Jahrhundert*, Φρανκφούρτη 1994, σ. 86 (στο εξής: Fritze, *Untersuchungen*). M. Eggers, «Samo – “Der erste König der Slawen”. Eine kritische Forschungsübersicht», *Bohemia* 42 (2001) 62-83 κ. εδώ 68 (στο εξής: Eggers, Samo). F. Curta, *The Making of the Slavs: History and Archaeology of the Lower Danube Region, c. 500-700*, Καίμπριτζ – Νέα Υόρκη 2001, σ. 109 (στο εξής: Curta, *Slavs*).

2. Οι αναφορές του Φρεδεγάριου σχετικά με τον Σάμο εντοπίζονται κυρίως στα κεφάλαια 48 και 68 και κατά δεύτερο λόγο στα κεφάλαια 72, 74-75 και 77 του Δ' βιβλίου του *Χρονικού* του. Βλ. F. Curta, «Slavs in Fredegar and Paul the Diacon: medieval gens or “scourge of God”?», *Early Medieval Europe* 6/2 (1997) 141-167 (στο εξής: Curta, Fredegar). Eggers, Samo, σ. 62-63.

3. *Gesta Dagoberti I. regis Francorum*, εκδ. B. Krusch [MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum* II], Αννόβερο 1888, σ. 396-425 (στο εξής: *Gesta Dagoberti*).

*um*⁴ (περ. 870), τα οποία όμως παρουσιάζουν ορισμένες διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τον Φρεδεγάριο.

Η εξέγερση του Σάμο εναντίον των Αβάρων και η δημιουργία του «πρώτου σλαβικού κράτους» μετά την επικράτησή του, έχει θεωρηθεί από μέρος ερευνητών ως αποτέλεσμα της βυζαντινής διπλωματικής δραστηριότητας εναντίον του αβαρικού χαγανάτου στα κρίσιμα για το Βυζάντιο χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου. Κατά την άποψή μας, η σύνδεση της εξέγερσης του Σάμο με την εξωτερική πολιτική του Ηρακλείου δεν δείχνει ιδιαίτερα πιθανή, λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη σχετικών μαρτυριών στις πηγές αλλά και τις ευρύτερες γεωπολιτικές συνθήκες στην Κεντρική Ευρώπη κατά το 4^ο τέταρτο του 7^{ου} αιώνα. Ουσιαστικότερες παράμετροι για την ορθότητα ή όχι της παραπάνω υπόθεσης, οι οποίες παραβλέπονται στη διατύπωσή της, είναι η γεωγραφική θέση του λεγόμενου «κράτους του Σάμο» καθώς και οι επιδιώξεις της φραγκικής εξωτερικής πολιτικής στην ανατολική Κεντρική Ευρώπη⁵.

Η αποστολή του Σάμο στους Σλάβους πραγματοποιήθηκε, σύμφωνα με τον Φρεδεγάριο, το 623/24, όταν ο Φράγκος βασιλέας Λοθάριος Β' όρισε τον γιο του Δαγοβέρτο Α' ηγεμόνα της Αυστρασίας. Η Αυστρασία, τμήμα του φραγκικού βασιλείου, με κέντρο το Μετς, περιελάμβανε την περιοχή μεταξύ των ποταμών Ρήνου και Μάας (Maas/Meuse), τον χώρο ανατολικά του Ρήνου που κατακτήθηκε από τον Θεοδέριχο Α' (511-533) και τον γιο του Θεοδεβέρτο Α' (533-547), καθώς και μεγάλο τμήμα της κεντρικής και νότιας Γαλατίας. Η Αυστρασία εξελίχθηκε σε αυτόνομη πολιτική οντότητα με δική της εξωτερική πολιτική, την οποία χαρακτήριζε η διάθεση για επέκταση προς τα ανατολικά και τα νότια. Το 613 ο Λοθάριος Β' επανένωσε το φραγκικό κράτος ως το 623, οπότε η Αυστρασία ξαναέγινε ξεχωριστό βασίλειο με ηγεμόνα τον Δαγοβέρτο Α' (623-639). Το 629 ολόκληρο το φραγκικό κράτος τέθηκε υπό την εξουσία του Δαγοβέρτου, που είχε πλέον ως έδρα του το Παρίσι⁶.

4. *Conversio Bagoariorum et Carantanorum. Das Weißbuch der Salzburger Kirche über die erfolgreiche Mission in Karantanien und Panonien*, εκδ. H. Wolfram, Βιέννη - Γκρατς 1979 (στο εξής: *Conversio*).

5. Βλ. σχετικά, Γ. Καρδαράς, *Το Βυζάντιο και οι Αβάροι (Στ'-Θ' αι.). Πολιτικές, διπλωματικές και πολιτισμικές σχέσεις* [ΕΙΕ/ΙΒΕ, Μονογραφίες 15], Αθήνα 2010, σ. 114-118 (στο εξής: Καρδαράς, *Αβάροι*).

6. F. Cardot, *L'espace et le pouvoir. Étude sur l'Austrasie mérovingienne*, Παρίσι 1987, σ. 165-188 (στο εξής: Cardot, *Espace*). Pohl, *Awaren*, σ. 256. Fritze, *Untersuchungen* σ. 83. I. Wood, *The Merovingian Kingdoms 450-751*, Λονδίνο - Νέα Υόρκη 1994, σ. 140, 145 (στο εξής: Wood, *Kingdoms*). Eggers, *Samo*, σ. 65. P. J. Geary, *Die Merowin-*

Οι Φράγκοι είχαν διεισδύσει στον χώρο των ανατολικών γειτόνων τους από τις αρχές του ΣΤ΄ αιώνα και σταδιακά έθεσαν υπό τον έλεγχό τους τα γερμανικά και σλαβικά φύλα μέχρι τον Έλβα. Η φραγκική επικυριαρχία αναγνωρίστηκε από τους Θουριγγίους, τους Σάξωνες αλλά και τους Σλάβους Σορβίους, οι οποίοι ζούσαν μεταξύ των ποταμών Σάαλ και Έλβα⁷. Η ισχυροποίηση των Φράγκων στον γερμανικό χώρο τους επέτρεψε να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στη βόρεια Ιταλία. Εκτός από την προσάρτηση εδαφών, επεδίωξαν με διπλωματικά ή στρατιωτικά μέσα την αποτροπή της προσέγγισης μεταξύ των Λογγοβάρδων, των Βαυαρών και των Αβάρων⁸. Η ήττα των Φράγκων στο Wogastisburg από τον Σάμο το 631, όπως θα δούμε παρακάτω, είχε σημαντικό αντίκτυπο για τους Φράγκους, καθώς οι επιχειρήσεις τους εναντίον των σλαβικών φύλων μάλλον τερματίστηκαν και για την ανατολική τους πολιτική κατά τις επόμενες δεκαετίες δεν υπάρχουν μαρτυρίες στις πηγές⁹.

Η αποστολή του Σάμο στους Σλάβους από τον Δαγοβέρτο Α΄ εντασσόταν στο πλαίσιο της μακροπρόθεσμης πολιτικής του τελευταίου στην Κεντρική Ευρώπη, η οποία είχε ως απώτερο στόχο την υποταγή των δυτικών Σλάβων και των Αβάρων¹⁰. Αυτές οι επιδιώξεις

ger. Europa vor Karl dem Grossen, Μόναχο 2004, σ. 154, 157-159 (στο εξής: Geary, *Merowinger*).

7. H. Patze - W. Schlesinger, *Geschichte Thüringens*, τ. 1 *Grundlagen und frühes Mittelalter*, Κολωνία - Γκράτς 1968, σ. 334-336 (στο εξής: Patze - Schlesinger, *Geschichte Thüringens*). F. Dvornik, *Les Slaves. Histoire et Civilisation de l'Antiquité au débuts de l'époque contemporaine*, Παρίσι 1970, σ. 69-70 (στο εξής: Dvornik, *Civilisation*). G. Hauptfeld, *Die Gentes im Vorfeld von Ostgoten und Franken im sechsten Jahrhundert*, στο *Die Bayern und ihre Nachbarn. Berichte des Symposions der Kommission für Frühmittelalterforschung 25. bis 28. Oktober 1982, Stift Zwettl, Niederösterreich*, τ. 1, εκδ. H. Wolfram - A. Schwarcz [DÖAW, phil. - hist. Klasse179], Βιέννη 1985, σ. 121-134 κ. εδω 126-131 (στο εξής: Hauptfeld, *Gentes*). Cardot, *Espace*, σ. 192. Wood, *Kingdoms*, σ. 161-164. Geary, *Merowinger*, σ. 122.

8. Hauptfeld, *Gentes*, σ. 131-134. Cardot, *Espace*, σ. 169, 190-191. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 73-74, 80.

9. H. Kunstmann, «Was besagt der Name Samo, und wo liegt Wogastisburg?», *Die Welt der Slawen* 24/1 (1979) 1-21 κ. εδω 20 (στο εξής: Kunstmann, *Wogastisburg*).

10. Fredegarius, *Chronica*, IV, 58, σ. 224: «Timorem vero sic forte sua concusserat utelitas, ut iam devotione adreperint suae se tradere dicionem; ut etiam gente, que circa limite Avarorum et Sclavorum consistent, ei prumptae expetirint, ut ille post tergum eorum iret feliciter, et Avaros et Sclavos citerasque gentium nationes usque manum publicam suae dicione subiciendum fiducialiter spondebant». *Gesta Dagoberti*, 22, σ. 408, 15-19. W. Schlesinger, «Zur politischen Geschichte der fränkischen Ostbewegung vor Karl dem Großen», στο *Althessen im Frankenreich. Historische und philologische Untersuchungen zur Entstehung der europäischen Nationen im Mittelalter*, εκδ. W. Schlesinger (*Nationes* 2), Sigmaringen 1975 σ. 9-62. A. Avenarius, *Die Awaren in Europa*, Αμ-

δεν επισημαίνονται από τον Φρεδεγάριο, ο οποίος δεν διευκρινίζει και τον πραγματικό σκοπό της αποστολής του Σάμο, αλλά την παρουσιάζει ως εμπορική δραστηριότητα: «Στο 40ό έτος της βασιλείας του Λοθάριου κάποιος ονόματι Σάμο, Φράγκος καταγόμενος από τον *ragus Senopagus*, συγκέντρωσε αρκετούς άνδρες, με τους οποίους είχε εμπορικές συναλλαγές, και πήγε στους Σλάβους, που ονομάζονται και *Winedi*, για να εμπορευθεί μαζί τους. Οι Σλάβοι άρχισαν τότε να εξεγείρονται εναντίον των Αβάρων, που ονομάζονται και Ούννοι, και του ηγεμόνα τους, του χαγάνου»¹¹.

Οι πληροφορίες του Φρεδεγαρίου σχετικά με τον Σάμο έχουν οδηγήσει σε αρκετές υποθέσεις αναφορικά με την ιδιότητα και τον τόπο καταγωγής του. Για την ιδιότητά του έχει υποστηριχθεί ότι ήταν πράκτορας¹², μεσολαβητής¹³, έμπορος όπλων¹⁴, δουλέμπορος¹⁵, τυχοδιώκτης¹⁶ ή πολεμιστής¹⁷. Το ίδιο αμφίβολη θεωρείται και η ιδιότητα των ακολούθων του Σάμο, καθώς δεν πρέπει να ήταν ούτε απλοί έμποροι ούτε επίσημοι πρεσβευτές¹⁸. Με τον Σάμο έχει συνδεθεί ακόμη και η σχεδιαζόμενη ιεραποστολή στους Σλάβους του αγίου Αμαντού, του «αποστόλου

11. Όπ. παραπ., υποσ. 1. Για την απόδοση του Σάμο ως ηγεμονικού τίτλου και όχι ως ονόματος, βλ. F. Tiso, «The Empire of Samo (623-658)», *Slovak Studies* 1 (1961) 1-21 κ. εδών 13-14 (στο εξής: Tiso, Empire). Kunstmann, Wogastisburg, σ. 1-7. Του ίδιου, «Samo, Dervanus und der slovenenfurst Wallucus», *Die Welt der Slawen* 25/1 (1980) 171-177 κ. εδών 171. Pohl, *Awaren*, σ. 256. Eggers, Samo, σ. 66.

12. Geary, *Merowinger*, σ. 160.

13. V. Chaloupecký, «Considerations sur Samon, le premier roi des Slaves», *Byzantinoslavica* 11 (1950) 223-239 κ. εδών 231 (στο εξής: Chaloupecký, Considerations). H. Preidel, *Die Anfänge der slawischen Besiedlung Böhmens und Mährens*, τ. 1, Μόναχο 1954, σ. 83, 88 (στο εξής: Preidel, *Besiedlung*).

14. M. Hellmann, «Grundfragen slawischer Verfassungsgeschichte des frühen Mittelalters», *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 2/4 (1954) 387-404 κ. εδών 390-391 (στο εξής: Hellmann, Grundfragen). Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 294. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 87.

15. J. Mikkola, «Samo und sein Reich», *Archiv für slavische Philologie* 42 (1929) 77-97 κ. εδών 94 (στο εξής: Mikkola, Reich). C. Verlinden, «Problèmes d'histoire économique franque. Le Franc Samo», *Revue Belge de Philologie et Histoire* 12 (1933) 1090-1095 κ. εδών 1094 (στο εξής: Verlinden, Problèmes). Eggers, Samo, σ. 81 (έμπορος όπλων και δουλέμπορος).

16. R. Collins, *Early Medieval Europe, 300-1000*, Νέα Υόρκη 1999, σ. 274 (στο εξής: Collins, *Medieval Europe*).

17. F. M. Pelzel, *Kurzgefasste Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die itzigen Zeiten. Erste Abteilung*, Πράγα 1774, σ. 24 (στο εξής: Pelzel, *Geschichte*). Του ίδιου, *Abhandlung über den Samo, König der Slawen*, στο *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen für Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte*, Πράγα 1775, 222-242 κ. εδών σ. 223, 226 (στο εξής: Pelzel, *Abhandlung*).

18. Pohl, *Awaren*, σ. 256. Eggers, Samo, σ. 66-67.

των Βέλγων»¹⁹. Για την εθνική καταγωγή του επίσης έχουν διατυπωθεί ποικίλες υποθέσεις (Φράγκος²⁰, Σλάβος²¹, Κελτογαλάτης/Ρωμαιογαλάτης²², Γερμανός²³, Εβραίος²⁴ ή Σύρος)²⁵, ενώ για τον *pagus Senonagus*, που δηλώνει τον τόπο καταγωγής του, έχει προταθεί η βελγική πόλη Soignies²⁶, η βουργουνδική Sens²⁷ και το βαυαρικό Saal(e)gau²⁸.

Ο Φρεδεγάριος αποδίδει την εξέγερση των Σλάβων στη μεταχείρι-

19. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 319-320, 390. Eggers, Samo, σ. 67, υποσ. 29.

20. Preidel, *Besiedlung*, σ. 83. Hellmann, Grundfragen, σ. 390. Dvornik, *Civilisation*, σ. 64. H. Ditten, Zur Bedeutung der Einwanderung der Slawen, στο *Byzanz im 7. Jahrhundert. Untersuchungen zur Herausbildung des Feudalismus*, εκδ. F. Winkelmann – H. Körstein [BBA 48], Βερολίνο 1978, 73-160 κ. εδω 127 (στο εξής: Ditten, *Einwanderung*). Geary, *Merowinger*, σ. 160. J. Hönsch, *Geschichte Böhmens von der slavischen Landnahme bis zur Gegenwart*, Μόναχο 1997, σ. 32 (στο εξής: Hönsch, *Geschichte Böhmens*). Collins, *Medieval Europe*, σ. 274. P. Barford, *The Early Slavs*, Νέα Υόρκη 2001, σ. 79 (στο εξής: Barford, *Early Slavs*). Eggers, Samo, σ. 81.

21. Pelzel, *Geschichte*, σ. 24. Του ίδιου, *Abhandlung*, σ. 223-229. Ο Pelzel θεωρούσε ότι ο Σάμο δεν ήταν Φράγκος αλλά ένας Σλάβος υπήκοος των Φράγκων και καταγόταν από μία σλαβική περιοχή που ήταν υποτελής στο φραγκικό βασίλειο. Ως πιθανότερη προσδιόρισε την περιοχή του Meissen, στο κρατίδιο της Σαξωνίας, όπου ζούσαν οι Σλάβοι Σόρβιοι. Για την υποτιθέμενη σλαβική καταγωγή του Σάμο, βλ. επίσης, Tiso, *Empire*, σ. 12-13.

22. Mikkola, Reich, σ. 77. Chaloupecký, *Considerations*, σ. 225. Tiso, *Empire*, σ. 16-17. Dvornik, *Civilisation*, σ. 64. Hönsch, *Geschichte Böhmens*, σ. 32.

23. Για τη συγκεκριμένη άποψη που εξέφραζε μέρος της γερμανικής ιστοριογραφίας τον ΙΘ' και Κ' αιώνα, βλ. Tiso, *Empire*, σ. 15-16, όπου και η σχετική βιβλιογραφία. Στην ιστοριογραφία της εθνικοσοσιαλιστικής Γερμανίας ο Σάμο παρουσιάστηκε ως «ένας Γερμανός ήρωας, ο οποίος με το στιβαρό του χέρι κυβερνούσε τους Σλάβους, που αδυνατούσαν να οργανώσουν ένα κράτος». Ταυτόχρονα, προβλήθηκε η θεωρία της «διαρκούς υποτέλειας των Σλάβων», οι οποίοι ήταν μόνιμα υποταγμένοι είτε σε Γερμανούς είτε σε νομαδικούς λαούς, κυρίως τους Αβάρους. Κατά την ίδια άποψη, η πρώτη κοινωνικοπολιτική τους οργάνωση δημιουργήθηκε υπό γερμανικές και τουρκομογγολικές επιδράσεις, καθώς οι Σλάβοι «ήλθαν στην Παννονία και τα Βαλκάνια ως ποιμένες και δούλοι των Αβάρων».

24. Την υπόθεση διατύπωσε ο G. Vernadsky, «The Beginnings of the Czech State», *Byzantion* 17 (1944-1945) 315-328 κ. εδω 325, που θεωρεί πιθανό το όνομα Σάμο να αποτελεί σύντμηση του ονόματος Σαμουήλ. Tiso, *Empire*, σ. 14.

25. O. Klima, «Samo: "natione Francos"?», στο *A Green Leaf Papers in Honour of Prof. Jens P. Asmussen*, εκδ. J. Duchesne-Guillemin et al. [Acta Iranica 28, Hommages et Opera Minora 12], Λάιντεν 1988, σ. 489-492, ο οποίος αναζήτησε την ετυμολογία του ονόματος Σάμο στην αραμαϊκή γλώσσα. Βλ. Eggers, Samo, σ. 65, υποσ. 20.

26. Verlinden, *Problèmes*, σ. 1091.

27. Mikkola, Reich, σ. 78-79. Chaloupecký, *Considerations*, σ. 225. Tiso, *Empire*, σ. 17. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 293. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 87.

28. H. Kunstmann, «Über die Herkunft Samos», *Die Welt der Slawen* 25/2 (1980) 293-313 κ. εδω 293-305 (στο εξής: Kunstmann, *Herkunft*). Βλ. επίσης, Pohl, *Awaren*, σ. 256. Eggers, Samo, σ. 65-66.

ση που αυτοί είχαν από τους Αβάρους. Μία φορά τον χρόνο, κατά τους χειμερινούς μήνες, οι Άβαροι παρέμεναν σε σλαβικές περιοχές, όπου εκτός από τη συγκομιδή άρπαζαν και τις γυναίκες των Σλάβων, με τις οποίες αποκτούσαν παιδιά. Αυτός ο μικτός αβαροσλαβικός πληθυσμός, οι *filiī Chunorum*, ήταν εκείνοι που εξεγέρθηκαν εναντίον των πατέρων τους και αποτίναξαν την αβαρική κυριαρχία²⁹. Αντίστοιχη μαρτυρία με τον Φρεδεγάριο για καταπίεση των Σλάβων (*Dulebi*) από τους Αβάρους (*Obri*) απαντά και στο μεταγενέστερο παλαιορωσικό *Χρονικό του Νέστορος*³⁰. Ο Σάμο επέδειξε στον πόλεμο κατά των Αβάρων στρατιωτικές και ηγετικές ικανότητες και επιβλήθηκε στους Σλάβους «που αναγνώρισαν την ικανότητά του και τον εξέλεξαν ηγεμόνα τους»³¹. Έχοντας ενώσει διαφορετικά φύλα, δημιούργησε μία ισχυρή και ανεξάρτητη ηγεμονία, την οποία υπερασπίστηκε αργότερα όταν ήρθε σε σύγκρουση με τον Δαγοβέρτο. Ταυτόχρονα, επεδίωξε να ισχυροποιήσει την εξουσία του με μία σειρά γάμων. Η πληροφορία για τις δώδεκα Σλάβες γυναίκες του μάλλον δεν αποτελεί μύθο, αλλά δηλώνει την επιθυμία του Σάμο να αποκτήσει δεσμούς με τα φύλα που κυβερνούσε³². Η εξουσία του Σάμο διήρκεσε τριανταπέντε χρόνια και με τον θάνατό του διαλύθηκε και η ηγεμονία του³³.

29. Fredegarius, *Chronica*, IV, 48, σ. 208: «Chuni aemandum annis singulis in Esclavos veniebant, uxores Sclavorum et filias eorum strato sumebant; tributa super alias oppressiones Sclavi Chunis solvebant. Filii Chunorum, quos in uxores Winidorum et filias generaverant, tandem non subferentes maliciam ferre et oppressione, Chunorum dominatione negantes, ut supra memine, ceperant revellare». Pohl, *Awaren*, σ. 256- 257. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 99-100. Curta, Fredegar, σ. 148-151. Γ. Καρδαράς, «Όψεις συμβίωσης, συνεργασίας και επιδράσεων μεταξύ Αβάρων και Σλάβων, 6ος-9ος αι.», *Βυζαντινικά* 28 (2009) 131-149 κ. εδώ 140 (στο εξής: Καρδαράς, Όψεις).

30. *Χρονικό του Νέστορος*, γερμ. μτφρ. L. Müller (*Die Nestorchronik*), Μόναχο 2001, 12. 86, σ. 11: «Αυτοί οι Obri έκαναν πόλεμο εναντίον των Σλάβων, βασάνισαν τους Dulebi, που ανήκαν στους Σλάβους, και άσκησαν βία στις γυναίκες τους». Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 296. A. Kollautz, Nestors Quelle über die Unterdrückung der Duleben durch die Obri (Awaren), *Die Welt der Slawen* 27/2 (1982) σ. 307-320. H. Kunstmann, «Nestors Dulebi und die Glopeani des Geographus Bavarus», *Die Welt der Slawen* 29/1 (1984) 44-61 κ. εδώ 44. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 100. Pohl, *Awaren*, σ. 113. Καρδαράς, Όψεις, σ. 140.

31. Fredegarius, *Chronica*, IV, 48, σ. 210: «Winidi cernentes utilitatem Samones, eum super se eligunt regem, ubi 30 et 5 annos regnavit feliciter». Preidel, *Besiedlung*, σ. 90. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 292. Pohl, *Awaren*, σ. 257. Eggers, Samo, σ. 63.

32. Fredegarius, *Chronica*, IV, 48, σ. 210: «Samo 12 uxores ex genere Winidorum habebat, de quibus 22 filius et quindecim filias habuit». Chaloupecký, *Considerations*, σ. 238. Pohl, *Awaren*, σ. 257. Eggers, Samo, σ. 64.

33. Dvornik, *Civilisation*, σ. 64. Avenarius, *Europa*, σ. 138. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 303. Pohl, *Awaren*, σ. 257, 261. Geary, *Merowinger*, σ. 160.

Για τον εντοπισμό του χώρου, όπου πραγματοποιήθηκε η εξέγερση του Σάμο και αποτέλεσε τον πυρήνα της ηγεμονίας του, υπάρχουν δύο διαφορετικές θέσεις, η *βοημική θεωρία* και η *θεωρία της Καραντανίας* αντίστοιχα³⁴. Η πρώτη στηρίζεται μόνο στις πληροφορίες του Φρεδεγάρου με κύρια σημεία αναφοράς:

α) Την τριήμερη μάχη μεταξύ των Φράγκων και του Σάμο το 631 στο Wogastisburg³⁵, τοποθεσία που προσδιορίζεται από τους περισσότερους ερευνητές στον χώρο της σημερινής Βοημίας (βλ. παρακάτω).

β) Την προσχώρηση του ηγεμόνα των Σορβίων Ντερβάν στο στρατόπεδο του Σάμο μετά τη νίκη του τελευταίου επί των Φράγκων στο Wogastisburg³⁶.

γ) Τις συχνές εισβολές του Σάμο στη Θουριγγία και «άλλες περιοχές του φραγκικού βασιλείου», με αποτέλεσμα ο Δαγοβέρτος να τοποθετήσει ως ηγεμόνα στη Θουριγγία τον Ράντουλφ προκειμένου να υπερασπιστεί τα σύνορά του³⁷.

δ) Την επιθυμία των Σαξόνων να υπερασπιστούν την ανατολική μεθόριο του φραγκικού βασιλείου με αντάλλαγμα την απαλλαγή τους από τον φόρο υποτέλειας στους Φράγκους³⁸.

34. Για τους σχετικούς όρους και τη σύνοψη των επιχειρημάτων, βλ. Tiso, *Empire* σ. 4-5. Ο πρώτος υποστηρικτής της *βοημικής θεωρίας* ήταν ο J. Thunmann (*Untersuchungen über die Geschichte der ostlichen europäischen Völker*, Λειψία 1774, σ. 127-128). Avenarius, *Europa*, σ. 124-125.

35. Fredegarius, *Chronica*, IV, 68, σ. 236-238: «Aostrasiae vero cum ad castro Wogastisburc, ubi plurima manus forcium Venedorum inmuraverant, circumdantes, triduo priliantes, pluris ibidem de exercito Dagoberti gladio trucidantur et exinde fogaceter, omnes tinturius et res quas habuerunt reliquentes, ad proprias sedebus revertuntur». Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 298. Pohl, *Awaren*, σ. 260. Eggers, *Samo*, σ. 71.

36. Fredegarius, *Chronica*, IV, 68, σ. 238: «etiam et Dervanus dux gente Surbiorum, que ex genere Sclavinorum erant et ad regnum Francorum iam olem aspecerant, se ad regnum Samonem cum suis tradedit». Patze - Schlesinger, *Geschichte Thüringens*, σ. 336. H.-J. Brachmann, *Historische und kulturelle Beziehungen der Sorben zu Böhmen und Mähren*, στο *Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Bratislava 7-14 septembre 1975*, τ. 1, εκδ. B. Chropovský, Μπρατισλάβα 1979, 117- 124 κ. εδὼ 117-119. Pohl, *Awaren*, σ. 260. Eggers, *Samo*, σ. 64, 70.

37. Fredegarius, *Chronica*, IV, 68, σ. 238: «Multis post haec vecebus Winidi in Toringia et relequos vastandum pagus in Francorum regnum inruunt». Στο ίδιο, IV, 77, σ. 248: «Radulfus dux, filius Chamaro, quem Dagobertus Toringia docem instetuit, pluris vecibus cum exercito Winedorum demicans, eosque victus vertit in fogam». Στο ίδιο, IV, 74, σ. 244' IV, 75, σ. 246' IV, 77, σ. 248. *Gesta Dagoberti*, 30-31, σ. 412. Patze - Schlesinger, *Geschichte Thüringens*, σ. 336. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 300-301. Kunstmann, *Herkunft*, σ. 304. Hauptfeld, *Gentes*, σ. 130. Wood, *Kingdoms*, σ. 162. Eggers, *Samo*, σ. 70-71. Geary, *Merowinger*, σ. 160.

38. Fredegarius, *Chronica*, IV, 74, σ. 244-246: «Saxones missus ad Dagobertum dirigunt, petentes, ut eis tributa, quas fisci dicionebus dissolvebant, indulgerit; ipse vero eo-

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία της Καραντανίας στηρίζεται:

α) Στον χαρακτηρισμό των εξεγερθέντων Σλάβων από τον Φρεδεγάριο ως *Sclavi coinomento Winedi*³⁹. Το όνομα *Winedi* αναφέρεται και για τους Σλάβους που ζούσαν στην ηγεμονία του Βαλούκ στην Καραντανία, στην οποία κατέφυγαν οι Βούλγαροι του Αλκίοχου το 631/32⁴⁰.

β) Στην πληροφορία του Φρεδεγάρου ότι στον πόλεμο που διεξήγαγε ο Δαγοβέρτος Α΄ το 631 εναντίον του Σάμο οι Λογγοβάρδοι πήραν μέρος σε αυτόν ως σύμμαχοι των Φράγκων⁴¹.

γ) Στην πληροφορία της *Conversio* ότι την εποχή του Δαγοβέρτου Α΄ ηγεμόνας των Καραντάνων ήταν ο Σάμο⁴², γεγονός που «αποδεικνύει» ότι το κέντρο της εξέγερσης βρισκόταν στη νοτιοανατολική μεθόριο των Φράγκων.

Η εξέταση του συνόλου των επιχειρημάτων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ιστορία της πρώιμης μεσαιωνικής Ευρώπης, καθώς η βραχύβια ηγεμονία του Σάμο ήταν η πρώτη που σχηματίστηκε

rum studio et utilitate Winidis resistendum spondent et Francorum limete de illis partibus custodire promittent». *Gesta Dagoberti*, 30, σ. 412, 7-9. Patze - Schlesinger, *Geschichte Thüringens*, σ. 336-337. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 300. Eggers, Samo, σ. 71.

39. Βλ. παραπάνω, υποσ. 1. *Gesta Dagoberti*, 27, σ. 410, 15: «Sclavi gognomento Winidi». Για την πιθανή ερμηνεία των παραδιδόμενων εθωνυμίων, βλ. παρακάτω, υποσ. 69-73.

40. Fredegarius, *Chronica*, IV, 72, σ. 242: «Quod protinus a Baiovaries est impletum; nec quisquam ex illis remansit Bulgaris, nisi tantum Alcicocus cum septinientis viris et uxoris cum liberis, qui in marca Vinedorum salvatus est. Post haec cum Wallucum ducem Winedorum annis plurimis vixit cum suis». Για την ταύτιση της *marca Vinedorum* με την Καραντανία, βλ. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 302. Για το επεισόδιο του Αλκίοχου, βλ. Καρδαράς, *Αβαροι*, σ. 138, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

41. Fredegarius, *Chronica*, IV, 68, σ. 236: «ubi trebus turmis falange super Wenedus exercitus ingreditur, etiam et Langobardi solucione Dagoberti idemque osteleter in Sclavos perrixerunt Langobardi idemque victuriam optenuerunt, et pluremum nummerum captivorum de Sclavos Alamanni et Langobardi secum duxerunt». *Gesta Dagoberti*, 27, σ. 410, 30-35. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 299. Pohl, *Awaren*, σ. 259-260. H. Krahwinkler, *Friaul im Frühmittelalter. Geschichte einer Region vom Ende des fünften bis zum Ende des zehnten Jahrhunderts*, Βιέννη – Κολωνία – Βαϊμάρη 1992, σ. 45-46 (στο εξής: Krahwinkler, *Friaul*). Fritze, *Untersuchungen*, σ. 90-91. Eggers, Samo, σ. 73.

42. *Conversio*, 4, σ. 40: «Nunc recapitulandum est de Quarantanis. Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo nomine quidam Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius. Qui venientes negotiatores Dagoberti regis interficere iussit et regia exoliavit pecunia». *Excerptum de Karentanis*, εκδ. H. Wolfram (όπ. παραπάνω, υποσ. 4) σ. 58, 2 E: «Tempore Dagoberti regis Francorum preerant Karentanis dux Samo, post quem Boruch, post quem Karastus et post hunc Chenmarus, et post hunc Waltunc. Item sub Karolo et eius successoribus Priwizlauga, Cemicas, Zroimar, Etgar». Βλ. επίσης παρακάτω, υποσ. 62-65.

μέσα στα όρια του σλαβικού κόσμου. Κατά συνέπεια, ο ακριβής ή κατά προσέγγιση εντοπισμός του κέντρου αυτής της ηγεμονίας προσδιορίζει και τον χώρο, όπου έγιναν οι πρώτες διεργασίες για τη συνένωση σλαβικών φύλων υπό μία υποτυπώδη κεντρική-προσωποπαγή εξουσία. Στην προκειμένη περίπτωση πάντως, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για «κράτος» και πολύ λιγότερο για «αυτοκρατορία» του Σάμο, όπως συχνά απαντά στη βιβλιογραφία. Ο Σάμο κυβέρνησε μάλλον μία ένωση μικρών σλαβικών ηγεμονιών ή φύλων και όχι ένα πραγματικό κράτος ή βασίλειο, παρά το γεγονός ότι ο Φρεδεγάριος ονομάζει τον χώρο εξουσίας του ως *regnum*⁴³.

Α. Η επονομαζόμενη *βοημική θεωρία* είναι στην πραγματικότητα μία από τις εκδοχές που τοποθετούν το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο στον χώρο της πρώην Τσεχοσλοβακίας (τη Βοημία, την κοιλάδα του τσεχικού Μοράβα, ή τη δυτική Σλοβακία). Συνεπώς, θα ήταν ίσως ορθότερο να γίνεται λόγος αρχικά για *βόρεια θεωρία* (ή *υπόθεση*), στην οποία συμπεριλαμβάνονται όλες αυτές οι επιμέρους εκδοχές (καθώς και ορισμένες νεότερες για τη βορειοανατολική Βαυαρία ή την Κάτω Αυστρία), οι οποίες στο σύνολό τους εκφράζουν τις απόψεις των περισσότερων ερευνητών. Στο πλαίσιο αυτών των εκδοχών, οι απόψεις για το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο διαφοροποιούνται με βάση κυρίως την πιθανή σχέση των Σλάβων *Winedi* με τους Αβάρους, εάν δηλαδή οι εξεγερμένοι Σλάβοι βρίσκονταν μέσα στα όρια του αβαρικού χαγανάτου ή ζούσαν έξω από αυτό και ήταν φόρου υποτελείς στον χαγάνο. Οι υποστηρικτές της βοημικής εκδοχής θεωρούν ότι ο πυρήνας της ηγεμονίας του Σάμο ήταν ο σλαβικός χώρος της Βοημίας (εκτός του αβαρικού χαγανάτου), τον οποίο οι Φράγκοι είχαν απωλέσει από τους Αβάρους με τις συνθήκες του 566 και του 596 και, προκειμένου να τον ανακτήσουν, έστειλαν τον Σάμο να υποκινήσει την εξέγερση εναντίον των Αβάρων. Καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχία της εξέγερσης θεωρείται η απόσταση της περιοχής από το κέντρο του αβαρικού χαγανάτου (μεταξύ των ποταμών Δούναβη και Τισσού), η οποία διευκόλυνε τον αγώνα των *Winedi*. Επίσης, λίγο πριν από τη σύγκρουση του Δαγοβέρτου με τον Σάμο, ο Φράγκος απεσταλμένος Σιχάριος ζήτησε από τον τελευταίο να παραμείνει πιστός στο *servicium*⁴⁴ που όφειλε στον Δαγοβέρτο, δείχνοντας ότι η χώρα

43. Eggers, Samo, σ. 79.

44. Fredegarius, *Chronica*, IV, 68, σ. 236: «Sicharius, sicut stultus legatus, verba inproperiae, quas iniunctas non habuerat, et menas adversus Samonem loquitur, eo quod Samo et populus regni sui Dagobertum diberint servicium». *Gesta Dagoberti*, 27, σ. 410,

των *Winedi* αποτελούσε για τους Φράγκους περιοχή εξαρτημένη από το βασίλειό τους και δεν επέτρεπαν την απόσχισή της. Κατά συνέπεια, υποστηρίζεται ότι η ηγεμονία του Σάμο, η οποία γειτνίαζε με το φραγκικό βασίλειο, βρισκόταν στη Βοημία, περιοχή που δεν εποίκιστηκε από τους Αβάρους εξαιτίας των ορεινών εδαφών και των πυκνών δασών της, ενώ η επικοινωνία της με την Παννονία γινόταν μέσω μακρών και δύσβατων οδών. Για αυτούς τους λόγους, οι υποστηρικτές της βοημικής εκδοχής θεωρούν ότι η εξέγερση του Σάμο θα μπορούσε πιο εύκολα να πραγματοποιηθεί στη Βοημία παρά στην Κάτω Αυστρία, στον τσεχικό Μοράβα ή τη δυτική Σλοβακία⁴⁵. Συγκριτικά με αυτές τις περιοχές εξάλλου, τα νομαδικού χαρακτήρα ευρήματα στη Βοημία (ιδιαίτερα για το α΄ ήμισυ του Ζ΄ αιώνα) είναι πιο περιορισμένα⁴⁶. Σημαντικό επιχείρημα της υπό εξέταση άποψης αποτελεί ακόμη η ταύτιση από τους περισσότερους ερευνητές του κάστρου *Wogastisburg*, όπου συγκρούστηκαν οι Φράγκοι με τους *Winedi* το 631, με την τοποθεσία *Burberg/Úhošt'* κοντά στο *Kaaden/Kadaň* (περιοχή *Eger*), στη βόρεια Βοημία⁴⁷. Επίσης, όπως σημειώθηκε, οι πληροφο-

20-24. Chaloupecký, *Considerations*, σ. 229. Preidel, *Besiedlung*, σ. 89-90. A. Kollautz – H. Miyakawa, *Geschichte und Kultur eines völkerwanderungszeitlichen Nomadenvolkes. Die Jou-Jan der Mongolei und die Awaren in Mitteleuropa*, τ. 1 (*Die Geschichte*) τ. 2 (*Die Kultur*), Κλάγκενφουρτ 1970, τ. 1, σ. 235 (στο εξής: Kollautz - Miyakawa, *Geschichte und Kultur*). Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 297. Hauptfeld, *Gentes*, σ. 134. Pohl, *Awaren*, σ. 258-259. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 102. Για την ερμηνεία του όρου *servicium* (υπηρεσία, υποταγή, φόρου υποτελής κ.α.), βλ. Eggers, *Samo*, σ. 70.

45. Preidel, *Besiedlung*, σ. 90-97. Kollautz - Miyakawa, *Geschichte und Kultur* 1, σ. 231, 235 (Θουριγγία και Βοημία). Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 296. Wolfram, *Conversio*, σ. 73. Του ίδιου, *Ethnogenesen im frühmittelalterlichen Donau- und Ostalpenraum* (6.-10. Jahrhundert), στο *Frühmittelalterliche Ethnogenese im Alpenraum*, εκδ. H. Beumann – W. Schröder, Sigmaringen 1985 (*Nationes* 5) 97-151 κ. εδώ 130 (στο εξής: Wolfram, *Ethnogenesen*). Για τις επιθέσεις των Αβάρων στη Δύση το 566 και το 596 και τις συνθήκες με τους Φράγκους, βλ. Καρδαράς, *Αβάροι*, σ. 46, 88. Για την δίχως απήχηση θέση περί του κέντρου της εξέγερσης στη Σαξωνία, βλ. Eggers, *Samo*, σ. 72, υποσ. 66.

46. N. Profandová, *Awarische Funde aus den Gebieten nördlich der awarischen Siedlungsgrenzen*, στο *Awarenforschungen* τ. 2, εκδ. F. Daim [Archaeologia Austriaca Monographien 2, Studien zur Archäologie der Awaren 4], Βιέννη 1992, σ. 605-778, κ. εδώ 606-657. Της ίδιας, *Awarische Funde in der Tschechischen Republik – Forschungsstand und neue Erkenntnisse*, *Acta Archaeologica Carpathica* 45 (2010) 203-270 κ. εδώ 204-213 (στο εξής: Profandová, *Awarische Funde*). Eggers, *Samo*, σ. 76.

47. Mikkola, *Reich*, σ. 95. R. Käubler, «Wogastisburg», *Zeitschrift für slavische Philologie* 14 (1937) 255-270 κ. εδώ 261. Preidel, *Besiedlung*, σ. 101. Tiso, *Empire*, σ. 5. H. Ditten, «Bemerkungen zu ersten Ansätzen zur Staatsbildung bei den Slawen vor der Gründung des bulgarisch-slawischen Staates (unter besonderer Berücksichtigung der Slowenen)», *Klio* 60 (1978) 517-530 κ. εδώ 522 (στο εξής: Ditten, *Staatsbildung*). Fritze, *Unter-*

ρίες του Φρεδεγάριου για την προσχώρηση των Σορβίων στον Σάμο και τις επιδρομές του τελευταίου στη Θουριγγία παραπέμπουν σε ένα γειτονικό χώρο αυτών των περιοχών που πιθανότατα είναι η Βοημία.

Η εκδοχή για το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο στη Μοραβία και τη δυτική Σλοβακία έχει ως αφετηρία την υπόθεση ότι οι Σλάβοι που εξεγέρθηκαν εναντίον των Αβάρων ζούσαν μέσα στα όρια του χαγανάτου, γιαντό και υφίσταντο έντονα την καταπίεση των νομάδων κυριών τους. Συνεπώς, η απομακρυσμένη και μη κατεχόμενη από τους Αβάρους Βοημία δεν θα μπορούσε να ήταν ο χώρος, όπου ζούσε ένας μικτός αβαροσλαβικός πληθυσμός, οι *fili Chunorum*. Οι υποστηρικτές της μοραβικής-σλοβακικής εκδοχής οριοθετούν την εξέγερση και το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο στον χώρο του νοτίου Μοράβα και της δυτικής Σλοβακίας (ενίοτε με προσθήκη τμήματος και της Κάτω Αυστρίας), περιοχή που θεωρείται για τον Ζ' αιώνα στρατηγικά σπουδαιότερη και πιο πυκνοκατοικημένη από τη Βοημία⁴⁸. Η μοραβική-σλοβακική εκδοχή επικαλείται ιδιαίτερα τα αρχαιολογικά δεδομέ-

suchungen, σ. 90. H. Schröke, *Germanen-Slawen. Vor- und Frühgeschichte des ostgermanisches Raumes*, Viöl 1996, σ. 208 (στο εξής: Schröke, *Germanen-Slawen*). Οι Kollautz - Miyakawa (*Geschichte und Kultur* 1, σ. 233-236) πρότειναν ένα πιθανό δρομολόγιο των Φράγκων μέχρι το παραπάνω σημείο της σύγκρουσης: Μετς-Μάιντζ-Θουριγγία-Eger. Η υπόθεση στηρίζεται στην πληροφορία της *Vita Sturmi* για έναν εμπορικό δρόμο προς τα ανατολικά. Βλ. *Vita Sturmi*, εκδ. G. Pertz [MGH SS 2], Αννόβερο 1829, σ. 369, 5-9 (a. 736): «Tunc quadam die dum pergeret, pervenit ad viam, quae a Turingorum regione mercandi causa ad Magontiam pergentes ducit; ubi platea illa super flumen Fuldam vadit, ibi magnam Sclavorum multitudinem reperit eiusdem fluminis alveo natantes, lavandis corporibus se immersisse;». Άλλος δρόμος που έχει προταθεί για την πορεία του φραγκικού στρατού είναι εκείνος που οδηγούσε από το Μετς προς το Μάιντζ και ακολούθως μέσω Βαυαρίας στο Πίλσεν, την Πράγα, το Βρότσλαβ και την Κρακοβία. Βλ. Chaloupecký, *Considerations*, σ. 234-235. Μία διαφορετική άποψη για το Wogastisburg εξέφρασε ο G. Labuda [*«Wogastis-burg»*, *Slavia Antiqua* 2 (1949-1950) 241-252 κ. εδώ 252], ο οποίος υποστήριξε ότι δεν επρόκειτο για κάποιο κάστρο αλλά για ένα οχυρωμένο στρατόπεδο, ανάλογο με εκείνα που χρησιμοποιούσαν οι Άβαροι, κατασκευασμένο από τα κάρτα τους, με ενισχυτικό ξύλινο τείχος εξωτερικά και επιχωμάτωση. Βλ. Γ. Καρδαράς, Η πολεμική τέχνη των πρώιμων Σλάβων (ΣΤ'-Ζ' αι.), *Βυζαντινά Σύμμεικτα* 18 (2008) 185-205 κ. εδώ 201-202.

48. Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 229, 234 (Μοραβία). Tiso, *Empire*, σ. 7-10 (νότια Μοραβία, δυτική Σλοβακία και Κάτω Αυστρία). Dvornik, *Civilisation*, σ. 64 (Μοραβία). Avenarius, *Europa*, σ. 127 (νότια Μοραβία και Κάτω Αυστρία). H. Friesinger, *Die Slawen in Niederösterreich*, Σεν Πέλτεν - Βιέννη 1976, σ. 10 (Μοραβία και Κάτω Αυστρία). Fritze, *Untersuchungen*, σ. 99 (Μοραβία). Βλ. επίσης, Eggers, *Samo*, σ. 72, υποσ. 67. Για την πιθανή πρωτεύουσα του Σάμο στη μοραβική-σλοβακική εκδοχή, βλ. Schröke, *Germanen-Slawen*, σ. 208 (το Mikulčice στη Μοραβία). M. Kučera, «Genèse de l'état et de la société féodale en Slovaquie à la lumière de l'historiographie slovaque (1960-1977)», *Studia Historica Slovaca* 11 (1980), 39-67 κ. εδώ 46 (η σημερινή Μπρατισλάβα).

να, τα οποία επιβεβαιώνουν την έντονη αβαρική παρουσία στον παραπάνω χώρο⁴⁹. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι τα ευρήματα της Μοραβίας, της Σλοβακίας και της Κάτω Αυστρίας που εμφανίζουν αντιστοιχίες με τα ευρήματα στο κέντρο του αβαρικού χαγανάτου είναι πολυάριθμα κυρίως κατά τη διάρκεια της μέσης (665-710) και της ύστερης αβαρικής περιόδου (710-810), γεγονός που οφείλεται και στην εγκατάσταση αβαρικού πληθυσμού εκτός των ορίων της σημερινής Ουγγαρίας⁵⁰.

Μέρος των υποστηρικτών αυτής της εκδοχής θεωρεί ότι η ηγεμονία του Σάμο στη Μοραβία και τη Σλοβακία αποτέλεσε τον πρόδρομο της Μεγάλης Μοραβίας του Θ' αιώνα, το κέντρο της οποίας τοποθετείται στον ίδιο γεωγραφικό χώρο. Ορισμένοι μάλιστα συνέδεσαν εκτός από το κέντρο εξουσίας και την καταγωγή των Μοραβών ηγεμόνων με τον Σάμο⁵¹, ή ακόμη και της δυναστείας των Πρεμυσλιδών τον ΙΑ' αιώνα που ίδρυσε το μεσαιωνικό τσεχικό βασίλειο⁵², απόψεις που παρατηρούνται συχνά στην τσεχοσλοβακική ιστοριογραφία. Η αντίληψη επίσης για το κοινό εθνολογικό, γεωγραφικό και ιστορικό υπόβαθρο μέρους ή ολόκληρης της τέως Τσεχοσλοβακίας εκφράζεται και από τις απόψεις για ενιαίο κέντρο της εξέγερσης στη Βοημία και τη Μοραβία⁵³, ή στο σύνολο του πρώην τσεχοσλοβακικού χώρου⁵⁴, δίχως όμως να θεωρείται πάντα δεδομένη η αυθαίρετη σύνδεση του Σάμο με τους ηγεμόνες της Μοραβίας ή τους Πρεμυσλίδες. Άλλη μία εκδοχή εντοπίζει το κέντρο της εξέγερσης μόνο στην Κάτω Αυστρία, με έδρα του Σάμο τη σημερινή Βιέννη⁵⁵. Τέλος, ο H. Kunstmann τοποθε-

49. Tiso, *Empire*, σ. 8. Avenarius, *Europa*, σ. 126-127. Για τα αποδιδόμενα στους Αβάρους ή σε επαφές με το αβαρικό χαγανάτο ευρήματα, βλ. Profandová, *Awarische Funde*, σ. 204-233. J. Zábajník, *Das Gebiet Mitteleuropas nördlich der Donau im 6.-8. Jahrhundert*, *Acta Archaeologica Carpathica* 45 (2010) 179-201. Για τις πολιτισμικές επιδράσεις των Αβάρων στους Σλάβους, βλ. Z. Čilinská, *Awaro-slawische Beziehungen und ihre Spiegelung in der archäologischen und historischen Quellen*, στο *Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6.-10. Jahrhundert. Symposium Nové Vozokany* 3.-7. Oktober 1983, εκδ. P. Salkovský (Nitra 1984) σ. 49-56 κ. εδώ 52. Καρδαράς, *Όψεις*, σ. 143-146.

50. Eggers, *Samo*, σ. 68-69. Βλ. επίσης, Καρδαράς, *Αβάροι*, σ. 156-168, όπου και η σχετική βιβλιογραφία.

51. Βλ. Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 238-239.

52. Βλ. Tiso, *Empire*, σ. 14, υποσ. 60-64.

53. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 264, 291. Pohl, *Awaren*, σ. 119, 260-261. Hönsch, *Geschichte Böhmens*, σ. 32.

54. Ditten, *Einwanderung*, σ. 127. Του ίδιου, *Staatsbildung*, σ. 521. Fine, *Balkans*, σ. 49.

55. K. Öttinger, *Das Werden Wiens*, Βιέννη 1951, σ. 66-71. Barford, *Early Slavs*, σ. 79.

τεί το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο στη βορειοανατολική Βαυαρία (Oberfranken) και ταυτίζει το οχυρό Wogastisburg με το Burk, μεταξύ Βαμβέργης, Forchheim και Knezzgau⁵⁶, απόψεις που έτυχαν αποδοχής μεταξύ νεότερων ερευνητών⁵⁷.

Β. Στον αντίποδα της βόρειας υπόθεσης υπάρχει, όπως αναφέρθηκε, η *θεωρία της Καραντανίας*. Ως προς τα γεωγραφικά της όρια, η Καραντανία περιελάμβανε το ανατολικό Τιρόλο, την Καρινθία (Kärnten), την κοιλάδα του Enns στη Στυρία (Steiermark), την κοιλάδα του Krems, τη νότια Κάτω Αυστρία (Niederösterreich) και τμήμα της σημερινής βόρειας Σλοβενίας. Στα δυτικά και τα βορειοδυτικά συνόρευε με τη Βαυαρία, ενώ τα ανατολικά της όρια ακολουθούσαν τις ορεινές περιοχές μεταξύ της Bucklige Welt στην Κάτω Αυστρία και του μέσου Mur. Το νοτιοδυτικό της όριο σχημάτιζαν οι Κάρνιες Άλπεις⁵⁸.

Κύριος υπέρμαχος αυτής της θεωρίας, την οποία αποδέχτηκαν ορισμένοι ερευνητές⁵⁹, υπήρξε ο Φινλανδός σλαβολόγος J. Mikkola. Ο Mikkola υποστήριξε, παρά τις εμφανείς διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο πηγών, ότι η *Conversio* αντλεί απευθείας από τον Φρεδεγάριο (άποψη που διατύπωσε αρχικά ο J. Goll)⁶⁰, και ταυτόχρονα εμπλουτίζει

56. Kunstmann, *Herkunft*, σ. 305-313. Του ίδιου, Wogastisburg, σ. 7-19. Του ίδιου, «Wo lag das Zentrum von Samos Reich?», *Die Welt der Slawen* 26/1 (1981) σ. 67-101. Eggers, *Samo*, σ. 71-72.

57. H. Jakob, «War Burk das historische Wogastisburg, und wo lag das oppidum Berleich? Eine historisch-geographische Standort-Analyse», *Die Welt der Slawen* 25/1 (1980) σ. 39-67. Pohl, *Awaren*, σ. 260. Eggers, *Samo*, σ. 72, 82. Στη Βαυαρία επίσης και στον χώρο του ποταμού Main, δίχως να το ταυτίζει με κάποιο οχυρό, τοποθετεί και ο Avenarius (*Europa*, σ. 137) τη θέση του Wogastisburg.

58. B. Grafenauer, «Die Kontinuitätsfragen in der Geschichte des altkarantanischen Raumes», *Alpes Orientales* 5 (1969) 55-85 κ. εδώ 57 (στο εξής: Grafenauer, *Kontinuitätsfragen*). C. Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, τ. 1 (*Das Mittelalter*), Κλάγκενφουρτ 1984, σ. 50 (στο εξής: Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*). Wolfram, *Ethnogenesis*, σ. 139.

59. G. Moro, «Zur politischen Stellung Karantaniens im fränkischen und deutschen Reich», *Südost-Forschungen* 22 (1963) 78-96 κ. εδώ 78-79 (στο εξής: Moro, *Zur politischen Stellung*). H. Baltl, *Zur karantanischen Geschichte des 6.-9. Jahrhunderts*, στο *Festschrift für Nikolaus Grass zum 60. Geburtstag dargebracht von Fachgenossen, Freunden und Schülern*, εκδ. C. Carlen – F. Steinegger, τ. 1, Ίνσμπρουκ 1974, σ. 407-423 κ. εδώ 408. G. Peroche, *Histoire de la Croatie et de nations slaves du Sud*, Παρίσι 1992, σ. 17. Οι Moro και Baltl θεωρούν ως έδρα του Σάμο το Zollfeld της Καρινθίας.

60. J. Goll, «Samo und die karantanischen Slawen», *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 11 (1890) 443-446.

αυτές τις πληροφορίες με στοιχεία από την τοπική παράδοση. Στην *Conversio*, η φράση *manens in Quarantanis fuit dux gentis illius* «επιβεβαίωσε» ότι το κέντρο της ηγεμονίας του Σάμο ήταν στην Καραντανία και όχι στη Βοημία, τη Μοραβία ή τη Σλοβακία, περιοχές που περιήλθαν στην εξουσία του Σάμο μετά την επέκταση της ηγεμονίας του προς τα βόρεια. Η χρήση του ονόματος *Winedi* από τον Φρεδεγάριο για τους Σλάβους του Σάμο θεωρήθηκε από τον Mikkola ως «διευκρινιστικό» για τους Σλάβους νότια του Δούναβη και όχι της Βοημίας. Το ίδιο όνομα χρησιμοποιεί ο Φρεδεγάριος για την ηγεμονία του Βαλούκ στην Καραντανία (*marca Vinedorum*), στην οποία βρήκαν καταφύγιο ο Αλκίοχος και οι 700 ακόλουθοί του που διασώθηκαν από την εξόντωση των Βουλγάρων στη Βαυαρία⁶¹.

Τα επιχειρήματα του Mikkola σχετικά με την φιλολογική παράδοση της *Conversio* έχουν αντικρουστεί από ορισμένους ερευνητές, με αφετηρία την προέλευση των πληροφοριών για τον Σάμο στο Δ' κεφάλαιο του έργου. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις τους, ο Φρεδεγάριος προσδιορίζει τον Σάμο ως *Φράγκο* και τον ονομάζει *rex*, ενώ στην *Conversio* ο Σάμο αναφέρεται ως *dux* της Καραντανίας, δίχως να γίνεται λόγος για τη φραγκική καταγωγή του⁶². Αν και δεν αμφισβητείται η πιθανή επίδραση των προφορικών παραδόσεων για τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των κειμένων, ως κύρια πηγή για το Δ' κεφάλαιο της *Conversio* εκλαμβάνεται όχι ο Φρεδεγάριος αλλά το ΚΖ' κεφάλαιο των *Gesta Dagoberti*. Τα *Gesta Dagoberti* ονομάζουν τον Σάμο *rex Sclavorum*⁶³ (και όχι *Φράγκο έμπορο*), πληροφορία που ο γραφέας της *Conversio* μετέτρεψε αυθαίρετα σε *Σλάβο*. Ακόμη, σε αντίθεση με τον Φρεδεγάριο, τα *Gesta Dagoberti* και η *Conversio* πληροφορούν για νίκη του Δαγοβέρτου εναντίον του Σάμο⁶⁴ και δεν αναφέρουν την ηγεμονία του Βαλούκ, όπου κατέφυγε ο Αλκίοχος. Επισημαίνεται τέλος ότι μεταξύ του θανάτου του Σάμο (658) και του Boruth, του πρώτου βε-

61. Mikkola, Reich, σ. 79-80.

62. *Conversio*, 4, σ. 40: «Temporibus gloriosi regis Francorum Dagoberti Samo nomine quidam Sclavus manens in Quarantanis fuit dux gentis illius».

63. *Gesta Dagoberti*, 27, σ. 410, 17-18: «...et Samonem regem Sclavorum».

64. *Gesta Dagoberti* 27, σ. 410, 34-36: «Langobardi item cum Dagoberto victoriam optinuerunt, et plurimum numerum captivorum de Sclavis Alamanni et Langobardi secum duxerunt. Rex vero terram illam devastans, ad proprium regnum reversus est». *Conversio* 4, σ. 40-42: «Quod dum comperit Dagobertus rex, misit exercitum suum et damnum, quod ei idem Samo fecit, vindicare iussit. Sicuti fecerunt, qui ab eo missi sunt, et regis servitio subdiderunt illos».

βαιωμένου ηγεμόνα της Καραντανίας (περ. 740), υπάρχει ένα χρονικό χάσμα περίπου 80 χρόνων⁶⁵.

Η ιδιαίτερη μαρτυρία της *Conversio* για την καταγωγή του Σάμο δικαιολογείται από τη σκοπιμότητα που προέβαλε ο συντάκτης της. Απώτερος στόχος του κειμένου ήταν η νομιμοποίηση των διεκδικήσεων της αρχιεπισκοπής του Σάλτζμπουργκ στον χώρο των Σλάβων της Παννονίας και του Νορικού τον Θ' αιώνα, και μάλιστα σε μία χρονική στιγμή κατά την οποία η σύγκρουση του Σάλτζμπουργκ με τη βυζαντινή ιεραποστολή υπό τον Μεθόδιο είχε φθάσει στο απόγειό της. Οι Φράγκοι, οι Βαυαροί και οι Καραντάνοι αποτελούσαν για τον συντάκτη της *Conversio* μία παλαιά πολιτική και εκκλησιαστική ενότητα. Προκειμένου να δικαιολογηθεί η φραγκική επέκταση προς τους Σλάβους της Καρινθίας τον Θ' αιώνα και η ένταξή τους στην δικαιοδοσία της αρχιεπισκοπής του Σάλτζμπουργκ, οι Καραντάνοι και ο υποτιθέμενος ηγεμόνας τους Σάμο εμφανίζονται ως υποτελείς των Φράγκων κατά τον Ζ' αιώνα⁶⁶.

Αδιευκρίνιστη παραμένει η ακριβής σημασία του ονόματος *Winedi/Winidi* (*Venedi/Vinedi*) που αναφέρουν ο Φρεδεγάριος και τα *Gesta Dagoberti*⁶⁷ και εάν αυτό το όνομα δηλώνει το σύνολο ή μέρος των Σλάβων. Θεωρείται πιθανό ότι ο Φρεδεγάριος παραθέτει έναν «εθνογενετικό μύθο» για την καταγωγή των *Winedi*, αποδίδοντάς την στην ένωση των Αβάρων με τις γυναίκες των Σλάβων⁶⁸. Δεν είναι επίσης βέβαιο εάν οι *Winedi* (ή οι Σλάβοι) ταυτίζονται με τους *Venethi* του Ιορδάνη⁶⁹. Καθώς οι Άβαροι χρησιμοποιούσαν τους υποτελείς Σλά-

65. Για τη συγκριτική εξέταση των πηγών και των διαφοροποιήσεών τους, βλ. Tiso, *Empire*, σ. 2-3, 17-20. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 92-99. K. Bertels, *Carantania. Beobachtungen zur politisch-geographischen Terminologie und zur Geschichte des Landes und seiner Bevölkerung im frühen Mittelalter*, *Carinthia I* 177 (1987) 87-196 κ. εδώ 106-107 (στο εξής: Bertels, *Carantania*). Wolfram, *Conversio*, σ. 74-75. Eggers, *Samo*, σ. 75.

66. Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 224. Tiso, *Empire*, σ. 20. A. Kollautz, *Awaren, Langobarden und Slawen in Noricum und Istrien*, *Carinthia I* 155 (1965) 619-645 κ. εδώ 638 (στο εξής: Kollautz, *Noricum*). Wolfram, *Conversio*, σ. 16-17. Bertels, *Carantania*, σ. 107.

67. Βλ. παραπάνω, υποσ. 1, 29, 31-32, 35, 37-38, 40-41. *Gesta Dagoberti*, 27, 30-31 σ. 410, 412.

68. Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 227-228. Curta, *Fredegar*, σ. 148-149.

69. Jordanes, *Getica*, εκδ. Th. Mommsen [MGH, AA 5/1], Βερολίνο 1882, V, 34, σ. 62.34-63.1: «introrsus illis Dacia est, ad coronae speciem arduis Alpibus emunita, iuxta quorum sinistrum latus, qui in aquilone vergit, ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia Venetharum natio populosa consedit. quorum nomina licet nunc per varias familias et loca mutantur, principaliter tamen Sclaveni et Antes nominantur». Στο ίδιο, XXIII, 119, σ. 88.18-89.1. Για το ζήτημα της ταύτισης, βλ. F. Curta, *Hiding behind a Piece of Tapestry: Jordanes and the Slavic Venethi*, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 47 (1999) 321-340.

βους ως βοηθητικά στρατεύματα (*befulci*), οι *Winedi* έχουν θεωρηθεί ως ένα ιδιαίτερο στρατιωτικό σώμα των Αβάρων⁷⁰, ή, σύμφωνα με τον F. Curta, τα ονόματα *Winedi* και *Sclavi* προσδιορίζουν ίσως μία ιδιαίτερη κοινωνική και πολιτική διαμόρφωση, δίχως να υποδηλώνουν κατ' ανάγκη κάποιο έθνος⁷¹. Για τον προσδιορισμό του εθνικού χαρακτήρα και του χώρου εγκατάστασης των *Winedi* έχουν διατυπωθεί και άλλες υποθέσεις⁷², ενώ έχει ορθώς επισημανθεί ότι τα ονόματα *Beheimi*, *Boemani* κτλ. για τα σλαβικά φύλα της Βοημίας απαντούν σε μεταγενέστερες πηγές και δεν μπορούν να ληφθούν ως τεκμήριο για τις συνθήκες του Ζ' αιώνα⁷³.

Σχετικά με τη σύγκρουση των Φράγκων με τους *Winedi* το 631, ο Φρεδεγάριος αναφέρει ότι οι Λογγοβάρδοι σύμμαχοι του Δαγοβέρτου νίκησαν τις δυνάμεις των Σλάβων⁷⁴. Από την *Ιστορία των Λογγοβάρδων* του Παύλου Διάκονου επίσης γνωρίζουμε ότι ο Taso και ο Cacco, γιοι του Γιζούλφου Β' και δούκες του Φρίουλι, κατέλαβαν τις σλαβικές περιοχές της Zellia και της Medaria στη σημερινή Καρινθία. Με τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των δύο αδελφών (πιθανόν μεταξύ 620 και 625/27) επήλθε για πρώτη φορά εξάρτηση σλαβικών φύλων από το δουκάτο του Φρίουλι, τα οποία παρέμειναν φόρου υποτελή μέχρι την εποχή του δούκα Ράτχης, μετέπειτα βασιλέα των Λογγοβάρδων (744-749). Το γεγονός αυτό (πέραν της χρονολογικής απόκλισης) είναι δύσκολο να ταυτιστεί με τη λογγοβαρδική υποστήριξη στον Δαγοβέρτο, καθώς οι στρατιωτικές επιχειρήσεις είχαν τοπικό χαρακτήρα και αποσκοπούσαν στην προστασία του δουκάτου από τις επιδρομές των Σλάβων γειτόνων του. Σε κάθε περίπτωση όμως, η επίθεση των Λογγοβάρδων εναντίον του Σάμο, είτε προερχόταν από το λογγοβαρδικό βασίλειο είτε, κατά μία άλλη άποψη, μόνο από το δουκάτο του Φρίουλι, ή-

70. Φρεδεγάριος, IV, 48, σ. 208: «Winidi befulci Chunis fuerant...». Avenarius, *Europa*, σ. 128-134. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 291-292. Pohl, *Awaren*, σ. 114. Curta, *Fredegar*, σ. 149-151. Eggers, *Samo*, σ. 79-80. Καρδαράς, *Όψεις*, σ. 138.

71. Curta, *Fredegar*, σ. 153.

72. Βλ. Tiso *Empire*, σ. 21 (οι πρόγονοι των σημερινών Σλοβένων και Σλοβάκων). Barford, *Early Slavs*, σ. 29 (οι ανατολικοί γείτονες των Φράγκων).

73. Einhardus, *Annales*, a. 741-829, εκδ. G. H. Pertz [MGH, SS 1], Αννόβερο 1826, σ. 209, 34-39 (a. 822): «...ibique generali conventu congregato, necessaria quaeque ad utilitatem orientalium partium regni sui pertinentia more solemnium cum optimatibus quos ad hoc evocare iusserat, tractare curavit. In quo conventu omnium orientalium Sclavorum, id est Abodritorum, Soraborum, Wiltzorum, Beheimorum, Marvanorum, Praedenecentorum et in Pannonia residentium Avarum legationes cum muneribus ad se directas audivit». Βλ. επίσης, *Annales Fuldenses*, όπ. παραπάνω, σ. 364, 23-24 (a. 845). Tiso, *Empire*, σ. 6. Wolfram, *Ethnogenesisen*, σ. 140.

74. Βλ. παραπάνω, υποσ. 41.

ταν στην ουσία μία «περιφερειακή» στρατιωτική επιχείρηση. Πιθανότατα, εάν το κέντρο του Σάμο βρισκόταν στην Καραντανία, θα είχε δεχθεί επίθεση από τον στρατό του Δαγοβέρτου και τα γερμανικά συμμαχικά του στρατεύματα, και όχι από βοηθητικά τμήματα των Λογγοβάρδων⁷⁵.

Η πολιτική θέση της Καραντανίας δεν είναι ξεκάθαρη την εποχή της φραγκικής επίθεσης εναντίον του Σάμο, θεωρείται ωστόσο ως πιθανότερο ότι αποτελούσε μία αυτόνομη πολιτική οντότητα, με ηγεμόνα τον Βαλούκ, ο οποίος είχε ταχθεί στο πλευρό του Σάμο και βρισκόταν ίσως υπό την επικυριαρχία του⁷⁶. Οι πρώτες πληροφορίες για την Καραντανία προέρχονται από τον Παύλο Διάκονο στα τέλη του Η' αιώνα, ο οποίος αναφέρει το όνομα της χώρας ως *Carantanum*, ενώ ο *Κοσμογράφος της Ραβέννας*, κατά τον πρώιμο Η' αιώνα, αναφέρει το όνομα του λαού ως *Carontani*, όνομα αντίστοιχο με το *Quarantani/Karentani/Carantani της Conversio*⁷⁷. Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια ούτε η εδαφική έκταση της ηγεμονίας του Σάμο. Οι εκτιμήσεις για τα εδάφη που περιέκλειε πριν δεχτεί την επίθεση του Δαγοβέρτου μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) Κα-

75. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum*, εκδ. L. Bethmann - G. Weitz [MGH, Scriptores Rerum Langobardicarum et Italicarum saec. VI-IX], Αννόβερο 1878, IV, 38, σ. 132, 21-23: «Mortuo, ut diximus, Gisulfo duce Foro-iulensi, Taso et Cacco, filii eius, eundem ducatum regendum susceperunt. Hi suo tempore Sclavorum regionem quae Zellia appellatur usque ad locum qui Medaria dicitur possiderunt» (στο εξής: Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum*). Tiso, *Empire*, σ. 7. Waldmüller, *Begegnungen*, σ. 286-288. Bertels, *Carantania*, σ. 99-100, 106. Pohl, *Awaren*, σ. 259-260. Krahwinkler, *Friaul*, σ. 45. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 108-109. Eggers, *Samo*, σ. 74. Curta, *Slavs*, σ. 110. Τη σύνδεση της μαρτυρίας με την επίθεση των Λογγοβάρδων εναντίον του Σάμο αποδέχονται οι E. Klebel, «Der Einbau Karantaniens in das ostfränkische und Deutsche Reich», *Carinthia I* 150 (1960) 663-692 κ. εδώ 667-668, και Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, σ. 50-51, οι οποίοι υποστήριζαν ότι οι δούκες του Φρίουλι κατέλαβαν εδάφη στην Kanaltal και την Gailtal της Καρινθίας. Βλ. επίσης για το ζήτημα, Pohl, *Awaren*, σ. 430, ν. πος. 42. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 109.

76. Βλ. σχετικά, Hellmann, *Grundfragen*, σ. 394. Preidel, *Besiedlung*, σ. 96-97. Tiso *Empire*, σ. 11, 20. Grafenauer, *Kontinuitätsfragen*, σ. 73. Avenarius, *Europa*, σ. 137. Bertels, *Carantania*, σ. 105-107. Eggers, *Samo*, σ. 79.

77. Paulus Diaconus, *Historia Langobardorum*, V, 22, σ. 152, 18-19: «Sed metuens Grimualdi regis vires, fugiit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum». *Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, εκδ. J. Schnetz, *Itineraria Romana* 2, Λειψία 1940, σ. 76-77: «...que modo a Bauuariis dominatur, et Italiam, inter Carontanos et Italiam, inter patriam Carnium et Italiam; que iugus Carnium dicebatur [ab] antiquitus Alpīs Iulia». Bertels, *Carantania*, σ. 88-90, 107-121. Moro, *Zur politischen Stellung*, σ. 79. Wolfram, *Conversio*, σ. 76-77. Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, σ. 51.

τείχε εδάφη μόνο στον χώρο της τέως Τσεχοσλοβακίας⁷⁸. β) Περιελάμβανε εδαφική έκταση από τη Βοημία και τη Σαξωνία (μετά την προσχώρηση του Ντερβάν) έως την Καρινθία⁷⁹. Φαίνεται λοιπόν από αυτές τις θέσεις ότι αμφισβητείται ακόμη και η ένταξη της Καραντανίας στην ηγεμονία του Σάμο, πολύ περισσότερο να ήταν αυτή το κέντρο της.

Από τη συνολική παράθεση των επιχειρημάτων για τον εντοπισμό του κέντρου της ηγεμονίας του Σάμο, φαίνεται ότι η βόρεια υπόθεση, ιδιαίτερα η βοημική εκδοχή, παρουσιάζει ισχυρότερα επιχειρήματα και θα πρέπει να γίνει αποδεκτή. Αντίθετα, η Καραντανία αποτέλεσε μάλλον ένα περιφερειακό τμήμα της ηγεμονίας του Σάμο, όταν αυτή επεκτάθηκε προς τα νότια. Στα επιχειρήματα υπέρ της βόρειας υπόθεσης θα μπορούσε ακόμη να προστεθεί και η πληροφορία του Φρεδεγάριου ότι ο Σάμο κυβέρνησε «ευτυχισμένα»⁸⁰ στα χρόνια της βασιλείας του, και από το γεγονός ότι η ηγεμονία του παρέμεινε ισχυρή μέχρι τον θάνατό του. Η πληροφορία αυτή δύσκολα θα ήταν αξιόπιστη, εάν ο Σάμο είχε απωλέσει το κέντρο της ηγεμονίας του στον πόλεμο με τον Δαγοβέρτο. Η τύχη αυτού του κέντρου, και κατ' επέκταση η πρόσκαιρη επιβίωση του «πρώτου σλαβικού κράτους», δεν κρίθηκε από την επιτυχία των Λογγοβάρδων αλλά από τη νίκη του Σάμο στη μάχη του Wogastisburg, αρκετά βορειότερα από την Καραντανία.

78. Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 224, 234-235. Preidel, *Besiedlung*, σ. 96. Dvornik, *Civilisation*, σ. 64 (με προσθήκη της Κάτω Αυστρίας και της περιοχής των Σορβίων Σλάβων από το 631). Σύμφωνα με τον M. Eggers (Samo, σ. 82), τα όρια της ηγεμονίας του Σάμο αποτελούσαν η Βοημία, η βόρεια Βαυαρία και ο χώρος των Σορβίων.

79. Ditten, *Staatsbildung*, σ. 523. Fräss-Ehrfeld, *Geschichte Kärntens*, σ. 50. Wolfram, *Conversio*, σ. 16, 73-74. Pohl, *Awaren*, σ. 260. Fritze, *Untersuchungen*, σ. 89. Schröcke, *Germanen-Slawen*, σ. 208. Hönsch, *Geschichte Böhmens*, σ. 32. Geary, *Mero-winger*, σ. 160. Βλ. επίσης τις θέσεις του Kunstmann, όπ. παραπάνω, υποσ. 56. Η άποψη του F. Tiso (*Empire*, σ. 12), ότι η ηγεμονία του Σάμο εκτεινόταν από τη Βαλτική έως την Αδριατική, αντανακλά παλαιότερες θέσεις της λεγόμενης *ρομαντικής σχολής*, η οποία εμφάνιζε ένα σλαβικό κράτος «από τη Βαλτική έως τη Μεσόγειο». Βλ. σχετικά, Chaloupecký, *Conciderations*, σ. 224.

80. Βλ. παραπάνω, υποσ. 31.

Giorgos Kardaras

*The revolt of the Slaves under Samo against the Avars
and the question of the geographical location of his rule*

Abstract

The paper deals with certain aspects of the formation of the so-called «first slavic state» under Samo in 623/24. Reference is made to the eastern policy of the Franks during the 6th and early 7th centuries, the conditions which led to the *Winedi's* revolt as well as the assumptions concerning the descent and the activity of Samo. The chief topic under consideration is the geographical location of Samo's revolt and ruling centre. The relative versions in the frame of a *northern hypothesis* (Bohemia, Moravia, western Slovakia, Lower Austria, bavarian Oberfranken) and, on the other hand, the arguments of the *Karantanian theory*, are pointed out. Taking into account the arguments of each side, the location of this centre in Bohemia is accepted, while the object of the *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* is underlined with regard to information on Samo.

ΛΕΥΚΗ